לעולם בתי אבות קא חשיב והא קא משמע לן דבנות צלפחד נטלו חלק בכורה אלמא א"י מוחזקת היא אמר מר **והבנים נטלו** בזכות אבי אביהם ובזכות אבי אמותיהן והתניא בזכות עצמן לא קשיא הא כמאן דאמר ליוצאי מצרים הא כמאן דאמר לבאי הארץ ואיבעית אימא הא והא לבאי הארץ ולא קשיא הא דהוה בן עשרים הא דלא הוה בן עשרים: ושהיה בכור נוטל שני חלקים: ואמאי ראוי הוא [6] [8] ואין הבכור נוטל בראוי בכמוחזק אמר רב יהודה אמר שמואל ביתדות אהלים מתיב רבה רבי יהודה אומר בנות צלפחד נטלו ד' חלקים שנאמר [1] ויפלו חבלי מנשה עשרה אלא אמר רבה ארץ ישראל מוחזקת היא מיתיבי אמר רבי חידקא שמעון השקמוני היה לי חבר מתלמידי רבי עקיבא וכך היה רבי שמעון השקמוני אומר יודע היה משה רבינו שבנות צלפחד יורשות הן אבל לא היה יודע אם נוטלות חלק בכורה אם לאו [9] וראויה היתה פרשת נחלות ליכתב על ידי משה אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן [9] ויודע היה משה רבינו שהמקושש במיתה שנאמר [2] מחלליה מות יומת אבל לא היה יודע באי זו מיתה הוא ימות [7] וראויה היתה פרשת מקושש שתכתב ע"י משה אלא שנתחייב מקושש ונכתבה על ידו ללמדך

שמגלגלים

לעולם בתי אבות קא חשיב. ולא טפלים חוץ מבנות צלפחד דקתני ד' חלקים שלהן ואשמועינן דדרשינן האי קרא דנתן תתן [במדבר כז] דמיניה נפקא לן ד' חלקים על ידי שאנו דורשין והעברת [שם] זו חלק בכורה אלמא אשמועינן דא"י מוחזקת היא להן מיליאת מגרים ואף על פי שעדיין לא נכנסו בה: **הא.** דקתני בזכות אבי אביהן אבל לא בזכות עצמן: **כמאן דאמר ליוצאי מצרים.** נתחלקה הארץ ולא לבאי הארץ: **הא.** דקתני בזכות עצמן כמ"ד לבאי הארץ וכגון דהוו בני כ' כשנכנסו לארץ: **הא והא לבאי הארץ.** דלא"ג דרישא דהכיא ברייתא דלעיל [קיח:] ליכא לאוקומה אלא למאן דאמר ליוצאי מצרים דקתני מרגלים יהושע וכלב נטלו חלקם איכא למימר מסקנא דר' שמעון בן אלעזר היא דאית ליה ליוצאי מצרים ולבאי הארץ [קח.]: **הא.** דקתני בזכות עצמן דהוו בני עשרים כשבאו לארץ: **הא.** דקתני בזכות אבי אביהן: **דלא הוו בני עשרים.** כשבאו לארץ. ובבני בני המתלוננים קמיירי שמתו להן אביהן שהיו בני המתלוננים ממש במדבר והם נשארו טפלים ולא נטלו לעצמן שעדיין לא הגיעו לכ' ובזכות אביהן ממש בני המתלוננים אין להם ליטול שהן ממגרים לא יצאו ולארץ לא באו אלא בזכות אבי אבי אביהן דהיינו אבות המרגלים [5] שיצאו ממגרים וכיון דהך ברייתא כרבי שמעון בן אלעזר מוקמינא לה דאית ליה תרתי נמצאו אלו בני בניהן יורשין אותן כבנות צלפחד שירשו בנכסי חפר זקנם ואע"ג דחשיבי כטפלים דעלמא דלענין ירושת אביהן שהיו מיוצאי מצרים לא בעינן בני כ' בכניסתן לארץ וחזרה ליכא למימר דהא רבי שמעון בן אלעזר לית ליה חזרה דמהיכא תיתי הא משמע ליה קרא תרוייהו לגופייהו ואפילו אם תמצי לומר דהא סיפא לאו ר' שמעון היא איכא לאוקומה דנטלו בזכות אבי אביהן ע"י חזרה כגון שהיו להם למתלוננים אחים שלא היו בני כ' בשעת הגזירה ולא מתו במדבר דהא לא נגזרה גזירה על פחות מבן כ' [קכא:] וכשנטלו חלקם בארץ החזירו אצל [1] (אבי) אביהן מה עשו האבות חזרו והורישו נכסיהן לכל יוצאי יריכן בין לאחי המתלוננים בין לבני בני המתלוננים דכולן יוצאי חלציהן היו וחולקים אחי המתלוננים עם בני נכדיהן בשוה דאע"ג דטפלים לא שקלי בתנפי נפשייהו ירושת אבות מיהא קשקלי כדאמר בבנות צלפחד דהוו להו כטפלים שאין להן חלק לעצמן וחלקו עם אחי אביהן בנכסי חפר. והבנים דקתני היינו בני הבנים דבן בנו של אדם קרוי בנו כדאמרינן לקמן במי שמת [דף קמג:] ואבי אבי אביהן קרי ליה אבי אביהן דבבני המתלוננים עצמן ליכא למימר דלא הוו בני עשרים דקיימת לן בשנה שניה שלא משה מרגלים ותניא בסדר עולם אחר ביאת מרגלים היתה בליעתו של קרח ובו ביום נשרפו המתלוננים נמצאו שבניהן כשבאו לארץ הוו בני ל"ח שנה שכן עמדו ישראל במדבר אחרי כן: (ת'. ולפי האי לישנא בתרא לית להאי תנא דברייתא דלעיל דיהושע וכלב נטלו כלל חלק בשביל מרגלים והאי קרא דמיו מן האנשים לא דרש ליה אלא כפשטיה. מ'): **ראויה היה.** לחפר ולצלפחד משמתו במדבר אבל לא הוחזקו בה מעולם שהרי לא באו לארץ: **ואין הבכור נוטל בראוי.** לקמן בפרקין [דף קכד:]: **כיחידות אהלים.** כלומר במטלטלין שהיה להם במדבר כגון יחידות שתוקעין בהן אהליהם ושאר מטלטלין שהן מוחזקין בהן ולהבי נקט יחידות אהלים דודאי לכולן היו אהלים ואין אדם במדבר בלא אהל אבל בנחלת ארץ ישראל לא נטל חלק בכורה וכל שלשה חלקים דמתניתין בין במקרקעי בין במטלטלי לבד מחלק בכורה דמיירי במטלטלי: **חבלי מנשה.** היינו קרקע שחולקין בחבל וחלק בכורה מאלו ארבע חבלים היה: **מוחזקת היא.** ליוצאי מצרים כדכתיב [שמות ו] ונתתי אותה לכם מורשה כלומר אני נתתיה לכם ירושה: **יודע היה משה רבינו שבנות צלפחד יורשות הן.** כמו כן שהרי דיינין נצטוו במרה כדאמרינן בסנהדרין (דף נו.) וכדכתיב [שמות טז] שם שם לו חק ומשפט ומעשה דבנות צלפחד בערבות מואב בסוף המ' שנה ועוד דאיכא למילף מפרשת יבמין שהבא כבן כדכתיב [דברים כה] ומת אחד מהם ואין לו עיין עליו [יבמות כב:] דהא בנות צלפחד משם למדו כדלקמן [ע"ב] אם כבן אינו ירש ואם לאו תמיכם אמנו: **וראויה היתה וכו'.** ולא תאמר אם לא דברו בנות צלפחד ולא נתחייב מקושש היו שתי פרשיות הללו חסרין מן התורה והבי נמי איכא למימר שהרבה מצות חסרים מן התורה לפי שלא אירעו המעשים: **שמקושש במיתה.** ואף על גב דכתיב [במדבר טו] כי לא פורש מה יעשה לו היינו שלא היה יודע אם בסקילה חמורה אם בחנק הקל כדמפרש ואזיל:

שמגלגלים

ובזכות אבי אמותיהן. וכגון שלאבי אמותיהן לא היו בנים כי אם בנות דאם לא כן היו בנים יורשין ואי"ת ומי החזיר להן וי"ל כגון שהיו אחים לאבי אמותיהן שהיו להם בנים והחזירום בנים לאבותיהם וחלקו בשוה: **הא** דהוו בני עשרים בו'. בבניהם אי אתה מוצא שלא היו בני עשרים כמו שפירש בקונטרס דבליעת קרח נמי היתה מיד אחר המרגלים כמו שהביא מסדר עולם דקתני אחר ביאת מרגלים היתה בליעת קרח ואם לא משמע לן וכן משמע נמי מדאמרי הן גופנו (ה) כולנו אבדנו (במדבר יז) ומתרגם הא מיננא קטלית חרבא הא מיננא בליעת ארעא הא מיננא מתו במותנא שאלשה מעשים הללו היו לצופין מדמדכרי להו אהדדי וקטלא חרבא היינו מעשה מרגלים דכתיב (שם יד) ויכום ויכאום וגו' ואין להקשות אמאי הולרך לומר בזכות אבי אביהן לימא בזכות אביהן ממש דהיינו בני מרגלים ובני המתלוננים עצמן דהאי תנא אתא לאשמועינן דאפילו אותן שלא נטלו מחמת עצמן שלא היו בני כ' כשבאו לארץ ולא נטלו נמי בזכות אבותיהן ממש כגון שמתו במדבר ולא נטלו נמי ע"י חזרה שלא נולדו להן שום בן שהיה בן עשרים אפילו הכי נטלו בזכות אבי אביהן אע"פ שבא להן מחמת מרגלים ומתלוננים וא"ת אמאי לא קאמר הא והא ליוצאי מצרים והא כשהיו אביהן ממש בני מרגלים ומתלוננים בני עשרים כשיצאו ממצרים דהיינו מחמת עצמן שלא בא להן מכח מרגלים ומתלוננים והא דקאמר בזכות אבי אביהן שלא היו אבותיהן בני עשרים ביציאת מצרים וכשלמא לי הוה אמר דבניהן ממש של מרגלים ושל מתלוננים עצמן מיירי הכא שבאו לארץ הוה אתי שפיר דלא הוה מצי למימר הא והא ליוצאי מצרים והא (ב) והא דהוו בני עשרים כשיצאו דאם כן איך באו לארץ דבני עשרים כולן מתו במדבר ויש לומר דהשתא נמי דאיירי בבני בניהם לא מצי לשנויי הכי דמשמע נמי דבאי הארץ נטלו בזכות עצמן ולא שאבותיהן נחלו והורישו להן: **מתיב** רבה רבי יהודה **אומר בנות צלפחד** נטלו ארבעה חלקים שנאמר ויפלו חבלי מנשה עשרה. וקרא ע"כ לא איירי ביתדות ואהלים אלא בחלוקה וליכא למימר דלמא תלתא אחי דאבא הוו להו דאז לא הוו בהו שום חדוש דהא חלק בכורה לא נטלו וא"כ לא הוה ליה לקרא לאחשוביהו אלא דבתי אבות גרידא

כדפריך רב פפא לעיל אי טפלים קא חשיב טובא הוו:

יודע היה משה שבנות צלפחד יורשות הן. אע"פ שלא נאמרה פרשת נחלה יודע היה משה מטעם דלקמן אם כבן אינו ירש אם כבת תתיבם אמנו: **שנאמר** מחלליה מות יומת **אבל לא היה יודע באיזו מיתה נהרג.** ואם תאמר למה היה מסתפק היה לו לדונו בחנק דכל מיתה האמורה בתורה סתם חנק ויש לומר דמסברא היה נראה לו שנדון בסקילה כעובד ע"ז דכל דוכתא (חולין ה.) אמר רחומה שבת לע"ז דהיינו מחלל שבת בפרהסיא לעובד ע"ז ולריך לומר דסבר כרבנן ולא כר"י דאי כר' יהודה דאמר בחלו הן הנשרפין (סנהדרין דף פ:) עד שיודיעוהו באיזו מיתה הוא נהרג דלדידיה אמר התם דהורלת שעה היתה (דאם) כן לא ידע משה שדינו במיתה:

אילו

כב א מי' פ"ג מהל' נחלות הלכה ה' סמג עשין לו טוש"ע מ"מ סי' רעח סעיף ג:

רבינו גרשום

לעולם בתי אבות קחשיב. ובדין הוא דלא הוה ליה למיחשב אלא שיתא ואמאי קא חשיב בנות צלפחד משום האי חידוש שנטלו חלק בכורה. אלמא ארץ ישראל מוחזקת היה להם ולא ראויה דאי ראויה הא קי"ל דאין הבכור נוטל בראוי בכמוחזק: למאן דאמר ליוצאי מצרים נתחלקה. נטלו בזכות אביהן: הא דהוו בר עשרים כשבאו לארץ נטלו בשביל עצמן. אבל אי לא הוו עשרים דאכתי טפלים נינהו נטלו בזכות אביהן בתורת נחלה: ביתדות אהלים. שהיה מוחזק ברין מטלטלין שהיו רוצין לקבען לארץ מהן נטלו שני חלקים ולא בגופה של קרקע מפני שראויה היא: ויפלו חבלי מנשה עשרה. דמשמע דבארץ גופה נטלו חלק בכורה:

עין משפט נר מצוה

(ה) [לעיל נח. לקמן קנג: קכה: קמה: יבמות כד: בכורות נא:], **ב)** מבכר"ר ח., **ג)** שם עמ: [ע"ש], **ד)** שם ח., **ה)** [המתלוננים רש"ש], **ו)** [רש"ל מת"ז], **ז)** [ל"ל ואם],

תורה אור השלם

1 וַיִּפְּלוּ חֲבְלֵי מְנַשֶּׁה עֲשָׂרָה לְבַד מֵאֶרֶץ הַגִּלְעָד וְהַבָּשָׁן אֲשֶׁר מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן: יהושע יז ה

2 וְשָׁמַרְתָּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ: שמות לא יד

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה הא דהוו וכו' הן גופנו **אבדנו** סילנו: **(ב)** **באו"ד** הא והא ליוצאי מצרים והא דהוו בנ"ל ותיבת והא נמחק:

מוסף רש"י

ואין הבכור נוטל בראוי בכמוחזק. בנכסים שלא היה אביהן מוחזק בשעת מיתתו אבל לאחיו היו ליפול לו בירושה ויפלו להן לאחר זמן, אין הבכור נוטל פי שנים כאן (בכורות נא:).

אילו היה לו בן **לא** דברנו. פ"ה שכבר היו יודעות פרשת נחלות וקשה דהא אכתי לא נאמרה כדאמרינן לעיל שזכו בנות בלפחד ונכתבה על ידן ועוד דאפילו יודעות פרשת נחלות דבן ובת יורשין היאך יודעות דבן קודם לבת הא אכתי לא נאמר וכל בת יורשת נחלה ואם כן איכא למימר כדפריך רב פפא לעיל לאביי איכא בן ובת לא אמי לירות כו' ועוד אם היו יודעות פרשת נחלות למה הוצרכו לדבר מכח פרשת ימין וגרמה לרשב"ל דהיו יודעות מוהתנחלתם לבניכם ולא לבנותיכם ל"ל מסברא מסברא משום דבת (ג) מסבת נחלה ולא בן אי נמי מדכתיב נחלה תחלק (את) האדמה היינו זכרים ועוד קשיא לן דקאמר אילו היה בת לבן לא דברנו והא אכתי לא נאמר משמוע נחלה וגרמה לפרש לא דברנו לפי שלא היה להן אז שום כח לדבר אבל עכשיו שאין [בת] בן יש (ד)(להן כח) מפרשת ימין: **אפילו** קטנה **שבהן לא נשאת** פחות **מארבעים שנה.** גרמה לרשב"ל דסבר לה כמ"ד (שבת דף לו:) בלפחד היינו מקושש ומעשה המקושש היה בתחלת ארבעים מיד אחר מעשה מרגלים דאמר במדרש דלשם שמים נתכוין שהיו אומרים ישראל כיון שנגזר עליהן שלא ליכנס לארץ ממעשה מרגלים שוב אין מחויבין במצות עמד וחילל שבת כדי שיהרג וילאו אחרים ולא נשאו עד סוף ארבעים שנה כדמוכחי קראי: מתיב

הן חכמניות הן שלפי שעה דברו דא"ר שמואל בר רב יצחק מלמד שהיה משה רבינו יושב ודורש בפרשת יבמין שנאמר [4]כי ישבו אחים יחדו אמרו לו אם כבן אנו חשובין תנה לנו נחלה כבן אם לאו תתיבם אמנו מיד [5]ויקרב משה את משפטן לפני ה' דרשניות הן שהיו אומרות אילו היה [לו] בן לא דברנו והתניא בת אמר ר' ירמיה סמי מכאן בת אביי אמר אפילו היה בת לבן לא דברנו צדקניות הן שלא נישאו אלא להגון להן תני רבי אליעזר בן יעקב אפילו קטנה שבהן לא נשאת פחותה מארבעים שנה איני והא אמר רב חסדא ניסת פחותה מבת עשרים יולדת עד ששים בת עשרים יולדת עד ארבעים בת ארבעים שוב אינה יולדת אלא מתוך שצדקניות הן נעשה להן נס כיוכבד דכתיב [6]וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי אפשר

[6]שמגלגלים זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב ואי סלקא דעתך ארץ ישראל מוחזקת מאי קא מסתפקא ליה היא גופה קא מסתפקא ליה דכתיב [1]ונתתי אותה לכם מורשה אני ה' ירושה היא לכם מאבותיכם או דלמא שמורישין ואינן יורשין ופשטו ליה תרוייהו [2]ירושה לכם מאבותיכם ומורישין ואינן יורשין והיינו דכתיב [2]תביאמו ותטעמו בהר נחלתך תביאנו לא נאמר אלא תביאמו מלמד שמתנבאין ואינן יודעין מה מתנבאין [3]ותעמדנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים וכל העדה אפשר עמדו לפני משה כו' ולא אמרו להן דבר ועמדו לפני הנשיאים וכל העדה אלא סרס המקרא ודרשהו דברי רבי יאשיה אבא חנן אמר משום רבי אליעזר בבית המדרש היו יושבין והלכו ועמדו להן לפני כולן במאי קמיפלגי מר סבר [3]חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב ומר סבר [4]אין חולקין והלכתא חולקין והלכתא אין חולקין קשיא הלכתא אהלכתא הלכתא אהלכתא לא קשיא [5]הא דפליג ליה רביה יקרא הא דלא פליג ליה רביה יקרא תנא בנות צלפחד חכמניות הן דרשניות הן צדקניות

אפשר

דכתיב ונתתי אותה לכם מורשה. והאי מורשה לשון ירושה משמע כמו למורש קפוד (ישעיה יד) מועד מופת מולא מורד וגם לשון מוריש לאחרים מדלא כתיב ירושה. וקא מיבעיא ליה האי מורשה דקאמר רחמנא פשיטא לי דמורישין ואינן יורשין הוא מדכתיב מורשה ולא כתיב ירושה ועוד שהרי כבר מתו כולן במדבר אלא הכי קאמר ירושה היא לכם מאבותיכם ומוטל בה הבכור חלק בכורה דכתיב לכם מורשה ירושה היא לכם נמי בעי למימר: **או דלמא מורישין ואינן יורשין.** לחוד קאמר אבל אינה ירושה להם ולא יטול בה הבכור חלק בכורה: **ופשטו ליה.** משמיה דתרוייהו משמע מדאמר ליה רחמנא והעברת זה חלק בכורה ש"מ דירושה היא לכם מאבותיכם נמי קאמר רחמנא אבל מורישין ואינן יורשין ממילא הוה ידע כדפרישית והאי דפשטו ליה תרוייהו לא קאי אמורישין ואינם יורשין אלא אירושה היא לכם מאבותיכם קאי וממילא ידע דתרוייהו קאמר רחמנא דכתיב מורשה ולא כתיב ירושה ועוד שכבר מתו מתי מדבר. כן נראה בעיני ועיקר: **כיולא בדבר אתה אומר.** דכי היכי דהאי מורשה אתא להתנבאות עליהן דמורישין ואינן יורשין ואע"ג שלא חטאו עדיין חטא דמרגלים ולא נגזרה גזירה כך אנו מוצאים פסוק אחר שנתנבאו שלא יכנסו לארץ ואע"פ שעדיין לא נגזר עליהן שלא ליכנס: **הביאמו.** לאחרים משמע: **אפשר עמדו לפני משה ולא אמר להן כלום.** והלכו אחרי כן לפני אלעזר משה לא שנאה אלעזר מנין לו ואפשר שאלעזר לא אמר כלום והלכו אחרי כן לפני הנשיאים ואח"כ לפני העדה: ה"ג **והלכו לפני הנשיאים וכל העדה אלא סרס את המקרא כו'.** ולא גרסינן ולא אמרו כלום: **ודרשהו.** כלומר דרשהו כאילו כתוב למפרע ותעמדנה לפני משה ומקמי משה עמדו לפני אלעזר ומקמי אלעזר עמדו לפני הנשיאים ומקמי הנשיאים עמדו לפני העדה. והאי דלא כתב ותעמדנה לפני העדה ולפני הנשיאים ולפני אלעזר ולפני משה היינו לפי שאינו רוצה להקדים בפסוק תלמיד לרב אלא ראשון ראשון משום: **כביה המדרש היו יושבין.** שהרי היו יודעות פרשת נחלות כדאמרן לעיל דלא הוה מספקא להו אלא אי טוטלות חלק בכורה אם לאו ומאלא שהיו יודעות לדרוש דהאי דכתיב [שם] וכן אין לו והעברתם וגו' הא יש לו בן הוא קודם לבת ולא כדאמר רב פפא לאביי לעיל בפרקין (דף קי.) אימא בן ובת לא האי לירש בו ולא האי לירש בו: (הגה"ה. ואם לאו שאין הנקבות משובות זרע תמיכם אמנו לאחד מאחי אביו והוא ירש נחלת אביו וכן היולא ממנו לאמנו ירש אחריו נכסי אביו. ע"כ תוס'): **והתניא.** אילו היתה בת לא דברנו. והמקשה עצמו אינו יודע לפרשה: **שאפילו היה בת לבן לא דברנו.** שהיו יודעות לדרוש שהבת אינה יורשת עם בת הבן כדאמרן לעיל [קטו:]: **שלא נישאו אלא להגון להן.** כדאמרן לקמן [קכ.] בנות בלפחד הותרו להנשא לכל מי שירצו כדכתיב [במדבר לו] לטוב בעיניהן וגו' אלא מה אני מקיים למשפחת מטה אביהן תהיינה לנשים עלה טובה השיאן הכתוב שלא ינשאו אלא להגון להן. אלמא משפחת מטה אביהן הגונין היו ואשכחן שנישאו להם כדכתיב [שם] ותהיינה מחלה ונועה חגלה ומלכה ותרצה לבני דודיהן לנשים דאף על גב דהותרו לטוב בעיניהן לא רצו להדבק אלא בהגונים: **לא נישאת פחותה מארבעים.** שהיו מלפפות להגון להן: **שוב אינה יולדת.** ואם נתעבטו עד ארבעים שנה לא היה אדם נושא אותן והן נמי לא היה להן להתעבט עד ארבעים שנה מאחר שלא ילדו עוד: ומשני **מתוך שצדקניות היו.** בטוחות בצדקתן שיעשה להם נס כיוכבד ולכך נתעבטו עד ארבעים שנה בשביל להנשא להגון כיוכבד שילדה אחר ארבעים[1] ומיהו נישואיה איכא למימר דהיו קודם ארבעים:

אפשר

עין משפט נר מצוה

ל א ב מיי' פ"ה מהל' מ"מ הלכה מ סמג עשין יג טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף כא (וכרב אלפס קדושין פ"א דף רכא):

רבינו גרשום

ומאי קמיבעיא ליה למשה. אם נוטלות חלק בכורה אם לאו הואיל דמוחזק הוא הרי ידע דודאי נוטלות והא לא אצטריך וקשיא לרבא דאמר ארץ ישראל מוחזקת היא. ומשני לעולם מוחזקת היא ודקא קשיא לך מאי קא מיבעיא ליה. היא גופה קא מיבעיא ליה אי מוחזקת היא כי היכי דנוטלות חלק בכורה אי לאו וכהאי גוונא דכתיב ונתתי אותה לכם מורשה אני ה' דאמר להו ליוצאי מצרים ומשום הכי מספקא ליה האי דקאמר הכי משמע ירושה היא לכם מאבותיכם ממש ולא לבניכם ותטלו חלק בכורה (ולא לבניכם) או דלמא הכי קאמר מורשה משמע אתם מורישין אותה לבניכם דנוטלין בה פי שנים אבל אתם אין יורשין אותה משום דבמדבר יפלו פגריכם משום דמספקא ליה אי אמרי' הכי אי הכי קא (מיבעיא) [פשטו] לי' ב"ד של מעלה תרוייהו ירושה היא לכם מאבותיכם ותטלו בה פי שנים דכבר מוחזקת היא לכם מאבותיכם אבל מורישין אתם אותה לבניכם ואין אתם יורשין אותה. והיינו דקאמר בהאי לישנא מורשה כלומר להוריש ולא לירש: ומתנבאין ואינן יודעין מה מתנבאין. כלומר שניבאו על עצמן שלא יכנסו לארץ אלא בניהם ולא נחכוונו לכך: אפשר עמדו לפני משה ולא אמר להם כלום וכו'. אם משה שהיה רבם לא היה יודע להשיב להן כל שכן אידך ומאי קא בעיין קמייהו תו: אלא סרס. הפך את המקרא הקדם המאוחר ודרוש ותעמודנה לפני העדה ולפני הנשיאים ולפני אלעזר הכהן ולפני משה: מר סבר. ר' יאשיה: חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב. דשואלין לתלמיד תחלה אפ' במקום הרב ואבא חנן סבר אין חולקין אלא למשה שאלו הלכו ועמדו כולם לפני משה לידע מה משיב להן: הא דפליג ליה רביה יקרא. שמכבדו ונושאו כבוד חולקין: שלפי שעה דברו. כלומר המתינו עד שנזדמנה שעה טובה לדבר בשעה שפוסק משה בפרשת יבמין ואמרו אם כבן אנו נחשבין נירש כבן כדאמרינן בריש פירקין כיון דלענין ייבום בן ובת כי הדדי נינהו לענין נחלה נמי בן ובת כי הדדי ליהוי. ואי לאו דהרי כמאן דליתא לאבינו ירוש תתייבם אמנו וחכמה היא זו: דרשניות היו. שהיו יודעות לדרוש רבת במקום בן אינה יורשת מדקאמרי רבנים לא היו לו מכלל דאם היו לו קודמין: דתניא בת. כלומר דאית ברייתא דאמר שאלמלי היה בת לא דברנו: סמי מיכן בת. דהאי ברייתא לאו דוקא דהנהו גופייהו בנות הוו: שאפי' היה לאבינו בת לבן והבן מת בחייו לא דברנו שהיינו יודעין שבת הבן קודמת לנו והיינו דקאמר דרשניות היו שהיו יודעין לדרוש כן: לא נישאת פחותה מכ' שנה. שהמתינו להגון להם:

מסורת הש"ס

א) [שבת לב. וש"נ], ב) [ע"ז נג.], ג) [יומא פט. קוטה מ: מא.], ד) [במדבר ס], ה) [ונשיאים והעדה רש"ש], ו) [ורשים רש"ש], ז) שאין בת כן יש להוסיף מפרש. רש"ל.

תורה אור השלם

1 והבאתי אתכם אל הָאָרֶץ אשר נָשָׂאתי את יָדִי לָתֵת אתה לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אתה לָכֶם מוֹרָשָׁה אני יְיָ:
שמות ו ח

2 תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתֶךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְיָ מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ:
שמות טו יז

3 וְתַעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי הַנְּשִׂיאִם וְכָל הָעֵדָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר:
במדבר כז ב

4 כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יִבְמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ:
דברים כה ה

5 וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי יְיָ:
במדבר כז ה

6 וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת בַּת לֵוִי:
שמות ב א

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה אם כבן אנו חשובות לפטור אמנו מייבום נירש שהרי: (ב) ר"ה אילו וכו' יהיו להן שהכן: (ג) תוס' ד"ה אילו וכו' דבת מעברת נחלה ולא בן וכו' דקאמר אפילו היה בת:

מוסף רש"י

חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב. תלמיד קטן חולק כבוד לתלמיד גדול ממנו ואע"פ שהרב שם, ואין גמלי לרב (סוטה מ:) ואינו כממעט כבוד הרב (יומא שם). סרס המקרא. הפכהו מראשו לסופו (סנהדרין יד.).

אפשר בת מאה ול' שנה. כדלקמן וקרי לה בת מאה הוה ליה למיכתב. ומנלן דבת מאה ושלשים היתה: **דאמר ר' חמא בר חנינא.** לקמן בפירקין דמצינא לן דבכללן אתה מולא שבעים ובפרטן אי אתה מולא שבעים חסר אחת ועל זו א"ר חמא בר חנינא זו יוכבד כו' ובת לוי דקאמר קרא היינו בת לוי ממש בתו של לוי והא דלא קאמיב לה בהדיא לפי שלא באה למצרים אלא בבטן אמה ולידתה בין החומות כלומר בתוך מצרים ומשום דקאמר בדרך גבי הורתה קאמר נמי בין החומות גבי לידתה: **אשר ילדה.** קרא יתירא הוא דהא כבר כתיב [במדבר כו] בת לוי וישראל עמדו במצרים מאתים ועשר שנה שכן רמז יעקב לבניו רד"ו שמה[ה] ובסדר עולם יליף מקרא נאמר לאברהם בברית בין הבתרים[ו] כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם איזה זרע זה יצחק שנאמר[ז] כי ביצחק יקרא לך זרע ביצחק הוא אומר[ח] ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם ויעקב אבינו אמר לפרעה[ט] ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה הרי ס' דילחק וק"ל דיעקב הרי מאה ותשעים ומאתים וי' עמדו במצרים הרי ד' מאות שנה שנאמרו לאברהם[י] וכל ד' מאות שנה היו במצרים אי אפשר לומר שהרי קהת מיורדי מצרים היה כדכתיב[יא] ובני לוי גרשון קהת ומררי ושני חיי קהת שלש ושלשים ומאת שנה[יב] ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה[יג] ופ' שנה של משה[יד] הרי ש"ן א"כ מה ת"ל ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה[טו] כ"ז שזרעך בארץ לא להם ת' שנה נמצאת יוכבד בת ק"ל שנה שהרי בתחלת ביאת מצרים נולדה ומשה בן פ' שנה היה בצאתם נשתיירו ק"ל ממאתים ועשר: **נפעדן הבשר.** החליק כגבר קטן: **ויחזור מיבעי ליה.** שהרי עברו ימים רבים שלקחה שהרי כבר נולדו אהרן ומריס אלא שפירש עמרם ממנה מפני הגזירה שהיו משליכין הזכרים ליאור ועכשיו החזירה מפני מריס שנתנבאת לו שעתיד בן לצאת ממנו שיושיע את ישראל כדנפקא לן (סוטה דף יב:) מדכתיב[יב] מריס הנביאה אחות אהרן

מתיב רבה אמור אליהם לדורותיכם וגו'. תימה לרשב"ל דמה צריך להקשות מברייתא מקרא הוה ליה לאקשויי דכתיב לא תסוב נחלה ואומר ר"י דה"ל עלה טובה קמ"ל: שהפרת

[ו] אפשר בת מאה ושלשים שנה וקרא לה בת [ז] דאמר ר' חמא בר חנינא זו יוכבד שהורתה בדרך ונולדה בין החומות דכתיב [ח] אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים והורתה שלא במצרים ואמאי קרו לה בת אמר רב יהודה בר זבידא מלמד שנולדו בה סימני נערות נתעדן הבשר נתפשטו הקמטין וחזר היופי למקומו [ב] ויקח ויחזור מיבעי ליה אמר רב יהודה בר זבידא מלמד שעשה לה מעשה לקוחין הושיבה באפריון ואהרן ומרים משוררים לפניה ומלאכי שרת אומרים [ג] אם הבנים שמחה להלן מנאן הכתוב דרך גדולתן וכאן דרך חכמתן מסייעא ליה לרבי אמי דא"ר אמי [א] בישיבה הלך אחר חכמה במסיבה הלך אחר זקנה א"ר אשי [ב] והוא דמפליג בחכמה והוא דמפליג בזקנה תנא דבי רבי ישמעאל בנות צלפחד שקולות היו שנאמר [ד] ותהיינה הויה אחת לכולן אמר רב יהודה אמר שמואל בנות צלפחד הותרו להנשא לכל השבטים שנאמר [ה] לטוב בעיניהם תהיינה לנשים אלא מה אני מקיים [ה] אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים עצה טובה השיאן הכתוב שלא ינשאו אלא להגון להן מותיב רבה [ו] אמור אליהם לאותן העומדים על הר סיני לדורותיכם אלו דורות הבאים אם נאמר אבות למה נאמר בנים ואם נאמר בנים למה נאמר אבות מפני שיש באבות מה שאין בבנים ויש בבנים מה שאין באבות הוא אומר [ז] וכל בת יורשת נחלה והרבה מצות נצטוו בנים שלא נצטוו אבות הא מפני שיש באבות שאין בבנים ויש בבנים מה שאין באבות הוצרך לומר אבות הוצרך לומר בנים קתני מיהת באבות הוא אומר וכל בת יורשת נחלה הוא מותיב לה והוא מפרק לה לבר מבנות צלפחד אמר מר באבות הוא אומר וכל בת יורשת נחלה באבות אין בבנים לא מאי משמע אמר רבא אמר קרא [ה] זה הדבר [ז] דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה אמר ליה רבה זוטי לרב אשי אלא מעתה [ח] זה הדבר דשחוטי חוץ הכי נמי דלא יהא נוהג אלא בדור זה שאני התם דכתיב [ט] לדורותם זה

בעוד שהיא אחות אהרן ולא אחות משה שעדיין לא נולד היתה היא נביאה שנתנבאה על משה שעתיד להיולד: **משוררין.** מתוך שמחה שהיה עתיד משה רבינו לצאת מהן והיינו דכתיב [שמות ג] לדעה מה יעשה לו מה יהיה סוף נבואתה כדאיתא בסוטה (דף יג.): **להלן.** כשנישאו בנות צלפחד מנאן הכתוב דרך גדולתן דכתיב [במדבר לו] ותהיינה מחלה תרצה חגלה ומלכה ונועה בנות צלפחד לבני דודיהן לנשים ומסתבר דכך נולדו דכתיב לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה (בראשית כט): **וכאן.** כשעמדו לפני משה דרך חכמתם כסדר שהן חכמות זו יותר מזו הקדימן הכתוב [במדבר כז] מחלה נועה חגלה מלכה ותרצה. ומסברא אמרי' הכי דלא ליקשו קראי אהדדי: **כישיבה.** בין לדין בין לשאר ישיבות של תורה מושיבין את החכם למעלה מן הזקן וכדמפרש לקמיה שהחכם מופלג מכל חבריו בחכמה שחכם הוא מאד אבל בשביל שהוא חכם מעט מן הזקן אין מכבדין אותו יותר מן הזקן שהוא חכם קצת. ומבנות צלפחד איכא למילף דגבי שאילת הדין מקדים הכתוב חכמה תחלה: **במסיבה.** של משתה וה"ה לנישואין (ג): **והוא דמפליג.** החכם בחכמה אז הלך אחר החכמה ולא אחר זקנה: **והוא דמפליג בזקנה.** שזקן מאד אז חולקין לו כבוד בבית המשתה יותר מן החכם ואע"ג דמופלג הוא חכם בחכמה וכגון שהזקן חכם קצת אבל אם אינו מופלג בזקנה החכם שהוא מופלג קודם לכבדו. שמעינן מהכא דחכם מופלג וזקן מופלג שאינו חכם כל כך כבחור בישיבה הלך אחר חכמה להושיב החכם בראש ולדבר תחלה במסיבה הלך אחר זקנה והיכא דחכם הוי מופלג בחכמה והזקן אינו מופלג בזקנה בכ"מ הלך אחר חכמה אפילו במסיבה והיכא דהזקן הוי מופלג בזקנה והחכם אינו מופלג בחכמה בכל מקום הלך אחר זקנה ואפילו בישיבה הואיל והזקן חכם קצת אע"פ שהבחור חכם יותר ממנו. והיכא דלא מופלג לא האי בחכמה ולא האי בזקנה נראה בעיני דבכל מקום הלך אחר זקנה מדאמר רב אשי והוא דמופלג בחכמה והוא דמופלג בזקנה דהיכא דהוו תרוייהו מופלגין הולכים בישיבה אחר החכם ובמסיבה אחר הזקן מכלל דהיכא דלא הוו תרוייהו מופלגין לא האי ולא האי הולכין בכל מקום אחר אחד מהן ומדלא פירש איכא למימר דמסתמא הולכין אחר הזקן דבשביל שהבחור חכם קצת יותר ממנו אין לו לגייס את הזקן והחכם אינו בוש בכך מאחר שזקן ממנו יודע הוא שבשביל זקנתו חולקין לו כבוד: **שקולות היו.** ולכך פעמים שהקדים זו לזו ופעמים איפכא כדלרשינן נמי [ט] (מגילה דף יג) הוא אהרן ומשה הוא משה ואהרן מלמד ששקולין היו ולא תסייעיה לר' אמי: **ותהיינה.** מיותר הוא דאמי למכתב בנות צלפחד לבני דודיהן לנשים: **הותרו.** אע"פ שאסור בת יורשת נחלה נאסרה: **עלה עובה.** ואינה מצות עשה: **אמור אליהם לדורותיכם** כל אים אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לה' וטומאתו עליו: **אמור אליהם.** היינו לאותן העומדין על הר סיני נשנה פסוק זה ומכאן תלמוד לשאר מצות האמורות בתורה סתם שנאמרו בין לאבות בין לדורות הבאין: **וכל בת וגו'.** ליוצאי מצרים נאמר כדמפרש לקמיה אבל לדורות הבאין ליכא איסור הסבת נחלה: **נצטוו בנים.** מצות התלויות בארץ תרומה ומעשר חלה ערלה וכדבי לקט שכחה ופיאה וכן הרבה: **הוצרך לומר לאבות והוצרך לומר לבנים.** אם נכתב סתם ולא פירש לא אבות ולא בנים הוה אוקימנא ליה באבות מדלא כתב כי תבואו דכתב בשאר מצות האמורות לבנים אי נמי הוי ילפינן אז בגזירה שוה או בבנין אב או בקל וחומר מאח' ממצות המפורשות לבנים אז לאבות והוי אוקימנא ליה באחת מהן להכי כתיבי תרוייהו ומהשאת גילף מהכא לכל מצות הסתומות שנוהגות בין בבנים בין באבות עד שיפרט לך הכתוב כי תבואו אז יכתוב לך זה הדבר להעמידו בדור הזה כדלקמן: **לבר מבנות צלפחד.** דהאי וכל בת יורשת נחלה לאו אבנות צלפחד קאי דהא גלי להו קרא לטוב בעיניהם תהיינה לנשים: **מאי משמע.** דהאי קרא לא משתעי אלא באותו הדור: **זה הדבר.** אשר צוה ה' לבנות צלפחד וגו' ולא תסוב נחלה ועל כרחך האי זה לאו אבנות צלפחד קאי אלא אוכל בת יורשת נחלה דכתיב בתריה ולא תסוב נחלה: **זה הדבר אשר צוה ה' לשחוטי חוץ.** זה הדבר אשר צוה ה' אים אים מבני ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה דהכי נמי דלא הוהרו על שחוטי חוץ אלא אותו דור בלבד: **שאני התם.** דכתיב חוקת עולם תהיה זאת להם לדורותם: זה

מסורת הש"ס

[א] סוטה יב., [ב] לקמן קכג., [ג] (ינמות עח.), [ד] (לקמן קכח. תענית ל:), [ה] (בראשית מו), [ו] (שם טו), [ז] (שם כא), [ח] (שם כה), [ט] (שם מז), [י] (שם טו), [יא] (שמות ו), [יב] (שם), [יג] (שם), [יד] (לא נמצא בכל הש"ס אלא במוספתא סוף כריתות),

תורה אור השלם

1 ושם אשת עמרם יוכבד בת לוי אשר ילדה אתה ללוי במצרים ותלד לעמרם את אהרן ואת משה ואת מרים אחותם:
במדבר כו נט
2 וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי: שמות ב א
3 מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה הללו יה:
תהלים קיג ט
4 ותהיינה מחלה תרצה חגלה ומלכה ונעה בנות צלפחד לבני דודיהן לנשים:
במדבר לו יא
5 זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד לאמר לטוב בעיניהם תהיינה לנשים אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים:
במדבר לו ו
6 אמר אלהם לדרתיכם כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההוא מלפני אני ה':
ויקרא כב ג
7 וכל בת ירשת נחלה ממטות בני ישראל לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה למען יירשו בני ישראל איש נחלת אבותיו:
במדבר לו ח
8 דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל ואמרת אליהם זה הדבר אשר צוה ה' לאמר:
ויקרא יז ב
9 ולא יבחרו עוד את זבחיהם לשעירים אשר הם זנים אחריהם חקת עולם תהיה זאת להם לדרתם:
ויקרא יז ז

הגהות הב"ח

(א) רש"ם ד"ה אשר ילדה וכו' שנה אלא כל זמן: (ב) ד"ה בתמיכה וכו' לישואין כבנות צלפחד הס"ד:

מוסף רש"י

בת מאה ושלשים שנה. דדמפרש ואזל שולדה ביירדתן למצרים וישראל עמדו שם ר"י שנה, ומשנולד משה לא נתעכבו אלא פ' שנים, כדכתיב (שמות ז) ומשה בן שמונים שנה וגו' בדברם אל פרעה, ואותה שנה יצאו, נמצא שעברו מירידתם עד שולד משה ק"ל שנה (סוטה יב.). זו יוכבד. בפרטן של יורדי מצרים אתה מוצא שבעים חסר אחת וכללן אתה אומר שם ר"י שנה, ומשנולד משה לא נתעכבו אלא פ' שנים, כדכתיב (שמות ז) ומשה בן שמונים שנה וגו' בדברם אל פרעה, ואותה שנה יצאו, נמצא שעברו מירידתם עד שולד משה ק"ל שנה (סוטה יב.). זו יוכבד. בפרטן של יורדי מצרים אתה מוצא שבעים חסר אחת וכללן אתה אומר הכתה מצרים שבעים, זו יוכבד שהשלימה מנין בכניסתן לעיר (שם) ולכך לא פרט בה שהרי עדיין לא יצאה לאויר העולם אלא עובר בתני אתה היתה בכניסתם למצרים (לקמן קכג.). בין החומות. בכניסתן לעיר (בראשית מו סה). זה הדבר. אשר ציה ה' לבנות צלפחד וגו'. זה מישעוט הוא, כלומר לא יהיה דבר זה נוהג אלא בדור זה, בדור של בנות צלפחד (תענית ל:).

עין משפט נר מצוה

לא א ב טוש"ע י"ד סי' רמד סעי' יח [כרב אלפס קידושין פ"א ד' רכא):

רבינו גרשום

אפשר בת מאה ושלשים וקרי לה בת. ומנלן דבת הכי הואי דאמר ר' חמא בר חנינא לקמן (קכג:) זו יוכבד שהשלימה מנין שבעים נפש שהורתה היתה בדרך שירדו למצרים ולידתה בין החומות כלומר בתוך חומות של מצרים ישראל משעה שנכנסו למצרים ועד שיצאו רד"ו שנה ובאותו פרק נגאלו ישראל טול מאתים ועשר שמונים שנה נשתיירו מאה ושלשים שנה ונמצא שבשעה שנולד משה היתה אמו בת מאה ושלשים: ויקח ויחזור מיבעי ליה. שקודם לכן ילדה מרים ואהרן וגרשה כשגור פרעה כל הבן הילוד: להלן. כשנשאו לבעל בנות צלפחד: מנאן הכתוב דרך גדולתן. כדרך שנולדו כדכתי' ותהיינה מחלה תרצה חגלה ומלכה ונועה: וכאן. כשעמדו לפני משה: מנאן הכתוב דרך חכמתן. כדכתיב ותקרבנה בנות צלפחד ואלה שמות בנותיו מחלה ונועה חגלה ומלכה ותרצה: כישיבה. בבית המדרש היו יושבין לפי חכמתן אע"פ שהוא בחור והושיבו למעלה: במסיבה. בסעודה: והוא דמופלג בחכמה ובזקנה. יותר מן האחרים: כולם שקולות. בחכמה: אלא להגון להם. שהוא חשוב במשפחת אביהן: מתיב רבא. האי קרא דכתיב גבי טומאת מקדש וקדשיו אמור אליהם לדורותיכם אלו הבנים משום הכי איצטריך למימר להו לתרוייהו מפני שיש מצות שנצטוו אבות ולא נצטוו בנים: באבות הוא אומר וכל בת יורשת נחלה. שלא היה נוהג אלא באותו דור כדאמרי' לקמן: והרבה מצות נצטוו בנים ולא אבות. כגון חלה ותרומה ומעשר וכל מצות הנוהגות בארץ מה שלא היו יכולין לקיים במדבר משום הכי הוצרך להזהיר אבות ובנים על טומאת מקדש וקדשיו: קתני מיהת באבות הוא אומר וכל בת יורשת נחלה וגו'. אלמא דבנות צלפחד לא הותרו לינשא אלא למשפחת אביהם ולא לכל מי שירצו וקשיא לרב יהודה: לבר מבנות צלפחד. דהותרו: אלא מעתה זה הדבר דכתיב גבי שחוטי חוץ. זה הדבר אשר צוה ה' לאמר אים מבני ישראל אשר ישחט שור